

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Tankönyv plágium; az átvétel szabályai tankönyv esetén

Ügyszám: SZJSZT 22/2003

A megbízó által feltett kérdések:

1. Szerzői jogsértésnek számít-e, ha a korábban kiadott és párhuzamosan használt (azonos célú ugyanannak a korosztálynak szóló) tankönyvekből 50%-ot lényegesen meghaladó arányú más könyvekből való átvétel történik?
2. Szerzői jogsértésnek számít-e, ha a pedagógiailag (tantervileg) indokoltnál és az általános korlátnál lényegesen magasabb arányú tankönyvből való átvétel történik?
3. Szerzői jogsértésnek számít-e, ha egy-egy szerzőtől 30-40 jellemző szemelvényt vesz át egy könyv? *(Nem számít szerzői jogsértésnek, ha például a B. című 70 oldalas könyv egyetlen szerzőtől 34 szemelvényt vesz át?)*
4. Szerzői jogsértésnek számít-e, ha egy tankönyv nemcsak az irodalmi műveket, hanem az illusztrációk ötletét, sőt kivitelezését is „kopírozza”?
5. Szerzői jogértésnek számít-e, ha egy tankönyv nemcsak a feladatok típusát, hanem konkrét megfogalmazását is „egy az egyben” átveszi?
6. Szerzői jogsértésnek számít-e, ha 50%-ot lényegesen meghaladó mértékű tankönyvi átvétel esetén sem történik hivatkozás azok forrásaira?
7. Károsítja-e a kiadók érdekeit a szerzőkkel és tankönyvükkel kapcsolatos jogsértés? *(Melyek azok a jogszabályok, keretek, amelyekre a kiadói érdeksérelem alapozható?)*

Az eljáró tanács válasza:

A megbízó által feltett kérdésekre, a Szerzői Jogi Szakértő Testület eljáró tanácsa szakvéleményét az alábbiakban terjeszti elő.

I.

1. Az átvétel, mint a szabad felhasználás egyik esete a régi és az új Szt.-ben is azonos módon került szabályozásra, így tehát az eljáró tanácsnak álláspontja kialakításánál nem kellett vizsgálnia az egyes megjelenések idején hatályos Szt. rendelkezéseit, azaz az egyes megjelenések időpontjának ebből a szempontból nincs jelentősége.

2. A tanulmányok által vizsgált tankönyvek mindegyike olyan, a jelenleg hatályos Sztj. 7. § (1)-(2) bekezdései szerinti gyűjteményes mű, amelyben a szerzői védelem lényegében az anyag szerkezetében, felépítésében megnyilvánuló szerkesztői elképzelés egyéni eredetiségéhez kapcsolódik; azaz a művek összeállításában, illetve kiválasztásában, sorrendjében, valamint az egyes szemelvényekhez fűzhető feladatok elrendezésében nyilvánul meg.

Az Sztj. 7. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés szerint a gyűjteményre vonatkozó szerzői jogi védelem független a gyűjtemény tartalmi elemeitől, ami egyúttal azt is jelenti, hogy azonos tartalmi elemekből is lehet eltérő szerkesztési elvek mentén külön-külön önálló védelem alatt álló gyűjteményt létrehozni.

3. A megbízó az A. Kiadó kiadványait abból a szempontból vizsgálta, hogy azok, a gyűjteményben megjelent művek összességét tekintve hány százalékban tartalmazzak a megbízó kiadványaiban – illetőleg két másik szerző, S. E. és M. A. – megjelent műve(i)kből.

A fentiekben kifejtett véleményből következően önmagában tehát nem tekinthető a szerkesztőt megillető szerzői jogok megsértésének, ha a gyűjteményes műben szereplő műveket, vagy szerzői jogi védelem alatt nem álló egyéb tartalmat más válogatás is tartalmaz, vagyis párhuzamosan is szerepelhetnek ugyanazon művek, más-más elvek alapján szerkesztett gyűjteményben.

Az összefoglaló (Mely tankönyvekből (szerzőktől) származnak az A. Kiadó...) 3., 3.1. és 3.2. pontjai – amely nem csak az A. Kiadó, hanem általában tankönyvekbe más tankönyvből való szövegek átvételének százalékos arányait elemzi – is utalnak a párhuzamosan használt olvasókönyvekben a szemelvények átvételére, azok mértékére. Tényként is rögzítve különösen az általános iskola első két osztályában használt olvasókönyvekben a szövegátvételek előfordulását.

4. Önmagában tehát nem az olvasókönyvben (gyűjteményben) szereplő, más könyvekből átvett művek, feladatok száma, vagy aránya alapján, hanem még az azonos vagy nagyon hasonló szerkezeti felépítés miatt állapítható meg a szerkesztőt megillető szerzői jog megsértése.

Itt kell megjegyezni, hogy az A. Kiadó kiadványainak származására, eredetére vonatkozó elemzések egyike sem tért ki a vizsgált tankönyvek szerkezetére, az abban szereplő egyes témákra, amelyekhez az irodalmi művek kapcsolódnak. Ilyen összeállítás nem állt az eljáró tanács rendelkezésére, és a kiadványok hiányában erről közvetlen módon sem szerezhetett tapasztalatot.

II.

1. Az előző pontokban kifejtettek értelmében, az A. Kiadó 1993. és 2002. között megjelentett ... (1. osztály) és ... (2. osztály) című kiadványai az Sztj. 7. § (1) és (2) bekezdése szerint minősül gyűjteményes műnek. Ezekben szerepelnek: szerzői védelem alatt álló versek, vers részletek, elbeszélések, illetve azok részletei, már nem védett irodalmi művek, azok részletei és szerzői jogi védelem alatt nem álló folklór alkotások (népmese, mondóka, találós kérdés), valamint az olvasmányokhoz kapcsolódó kérdések, feladatok és képes illusztrációk. Ez utóbbiak közül a feladatok (kérdések) az Sztj. 1. § (6) bekezdése értelmében nem állnak szerzői jogi védelem alatt, míg az illusztráció az Sztj. 1. § (2) bekezdésének h) pontja szerint szerzői jogi alkotásként védelemre tarthat igényt, azzal a megjegyzéssel, hogy az illusztráció ötlete nem tárgya a szerzői jogi védelemnek (Sztj. 1. § (6) bekezdés).

2. Az Sztj. 34. §-ának (2) bekezdése – szabad felhasználásként – szabályozza a már nyilvánosságra hozott irodalmi mű részletének, vagy kisebb terjedelmű műnek iskolai, oktatási célra történő átvételét, ha a forrást és az ott feltüntetett szerzőt megjelölik.

Az Sztj. 34. § (3) bekezdésének értelmében az átvételhez nem kell engedélyt kérni, amennyiben az átvevő művet az irányadó jogszabályok szerint tankönyvvé nyilvánítják, és a címdalton az iskolai célt feltüntetik. Az átvétel esetében is érvényesülnie kell azonban a szabad felhasználásra vonatkozó általános előfeltételeknek, amelyeket az Sztj. 33. § (2) és (3) bekezdései rögzítenek. Ezek szerint a szabad felhasználás nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsíthatja a szerző jogos érdekét, nem lehet tisztességtelen, nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra, továbbá nem lehet a szabad felhasználásra vonatkozó szabályokat kiterjesztően értelmezni.

A vizsgált tankönyvek esetében az átvétel tehát akkor jogszerű,

- A) ha megfelel a törvényben meghatározott iskolai célnak, az átvevő mű tankönyvvé nyilvánítása megtörtént,
- B) az átvétel terjedelme az oktatási, pedagógiai célhoz igazodik,
- C) az átvevő mű feltünteti az átvétel forrását és a szerző nevét,
- D) nem sérelmes a mű rendes felhasználására, és nem sérti indokolatlanul a szerző jogos érdekeit.

3. A fenti feltételek közül az A) pont alatti a rendelkezésre álló adatok szerint megvalósult. A B) pont szerinti terjedelemre vonatkozóan az eljáró tanács utal arra a kialakult kiadói gyakorlatra, amely szerint az átvétel terjedelmét illetően nincs írott általános szabály, azt az iskolai oktatási cél eléréséhez minimálisan szükséges mennyiség határozza meg. (A szerzői jogi törvény magyarázata KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2000. 191. oldal.) E megállapításból, valamint az Sztj. 34. § (2) bekezdésének összevetéséből arra következtethetünk, hogy az átvétel terjedelmi korlátja az egyes művekre és nem egy-egy kiadványba átvett művek számára vonatkozik.

A C) pont alatti feltétel (az átvétel forrásának megnevezése) gyakorlatilag a tanulmányban szereplő tankönyvek egyikében sem valósult meg teljes egészében, legalábbis az eljáró tanács rendelkezésére álló adatok alapján.

A D) pont alatti feltétel megvalósulása tekintetében az Szjt.-nek az átvételt szabályozó 34. §-ának a (2) bekezdéséhez fűzött magyarázata szerint „a 33. § (2) bekezdéséből az is következik, hogy eleve oktatási, ismeretterjesztési célból készült művekből nem lehet szabadon átvenni, mert ez az eredeti mű beszerzését helyettesítené.” (A szerzői jogi törvény magyarázata KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2000. 191. oldal.)

Az Szjt. magyarázatának a megbízó által készített tanulmányban is idézett fenti megállapítása értelmében, egyetlen, eleve tankönyv céljára készült műből, így a megbízó által kiadott tankönyvekbe se lehetne szabadon átvenni.

Az értelmezés következetes alkalmazása gyakorlati nehézségeket jelentene a feladatgyűjtemények, iskolai olvasó könyvek, szöveggyűjtemények kiadásában. Az ezekből történő átvétel ugyanis az esetek túlnyomó részében a megbízó tanulmányában leírtak szerint elkerülhetetlen. Újabb tankönyvek megjelenésével (az azonos korcsoport számára készülő tankönyv választék növekedésével) az azonos tantervi követelmények miatt nyilvánvalóan növekedni fog az azonos művek aránya.

Összefoglalva, nem az azonos művek száma, vagy az átvétel mennyisége, hanem a szerkezetben, a koncepcióban is megnyilvánuló azonosság alapítja meg a szerzői jogsértést.

Az átvétel jogszabályban rögzített feltétele a forrás megjelölése, ennek elmaradása sérti az eredeti mű szerzőjének szerzői jogait, függetlenül az átvett művek mennyiségétől.

A jogszerűtlen, indokolatlan mértékű átvétel sérelmes lehet mind a szerző, mind a kiadó számára, mert sértheti a mű rendes felhasználását.

A kiadót és szerzőt ért érdeksérelem, elmaradt anyagi haszon nagyságának a kiszámítása nehézségekkel járhat, mert összecszerűen ki kell mutatni az elmaradt bevételt és bizonyítani kell az összefüggést a jogsértő átvétel és az ezzel okozott bevételkiesés között.

Az ilyen jellegű igények érvényesítésére a szerzői jogi törvényen és a Polgári Törvénykönyvön túlmenően a tisztességtelen verseny tilalmára vonatkozó rendelkezések lehetnek irányadók.

Budapest, 2003. szeptember 2.

Dr. Lindner Gyula
a tanács elnöke

Dr. Koltay Krisztina
a tanács előadó tagja

Marácziné dr. Mann Judit
a tanács szavazó tagja